

DOMOKOS, T.:

Adatok a *Chondrula tridens* /O.F.MÜLLER/ biometri-
ájához - Beiträge zur Biometrie von *Chondrula tri-*
dens /O.F.MÜLLER/

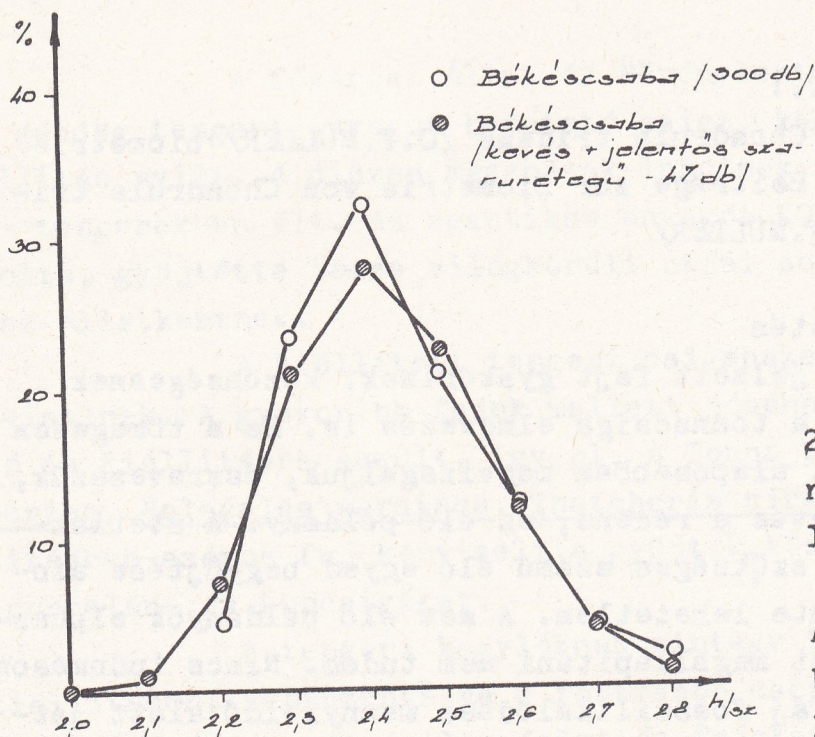
1. Bevezetés

A cimben jelzett fajt gyakorinak, közönségesnek tartják. Erre utal a tonnacsiga elnevezés is. Ha a tömegesen előforduló csigákat alaposabban megvizsgáljuk, észrevesszük, hogy köztük igen kevés a recens, az élő példány. A statisztikus vizsgálathoz szükséges számú élő egyed begyűjtése azonos biotópból, szinte lehetetlen. A nem élő példányok elpusztulásának időpontját megállapítani nem tudom. Nincs tudomásom arról sem, hogy a faj fosszilizálódása mennyi idő alatt játszódik le. Az életkor, az ökológiai adottságok jelentősen módosíthatják a fosszilizálódás időtartamát /SZÖÖR, GY.-1972/.

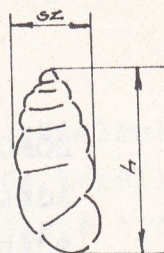
Egy adott generáció, vagy a populáció dinamikájának vizsgálata igen bizonytalan. Tapasztalatom szerint a lassu fosszilizálódásra a periosztrakum-réteg egyenletes, egyöntetű kivilágosodása jellemző. Ilyenkor a ház fokozatosan elveszti periosztrakum-rétegét ill. a ház szervetlen kristályai, kristallitjai közé épült fehérje-anyagát a héjproteint. A kationok és anionok a fosszilizálódás előrehaladtával fokozatosan oldatba mennek. Makroszkópiusan a ház átlátszóságának fokozatos csökkenését tapasztaljuk. Az állat elpusztulását követő erősebb mechanikai igénybevételt a periosztrakum-réteg foltszerű, egyenetlen kifakulása jelzi.

A fentiek miatt /keves élő példány, fosszilizálódási idő bizonytalansága ill. ismeretlensége/ azonos populációból származó példányokkal nem dolgozhattam. Kénytelen voltam minden, "in statu" található egyedet begyűjteni. A módszer értékét az elkerülhetetlen keveredés nem változtatja meg. Az 1. ábrán látható, hogy lényeges különbség nincs a szaruréteg nélküli és akár csak csekély réteget is tartalmazó egyedek

között.

1. ábra

2. ábra

2. A vizsgált anyag és a vizsgálati módszer

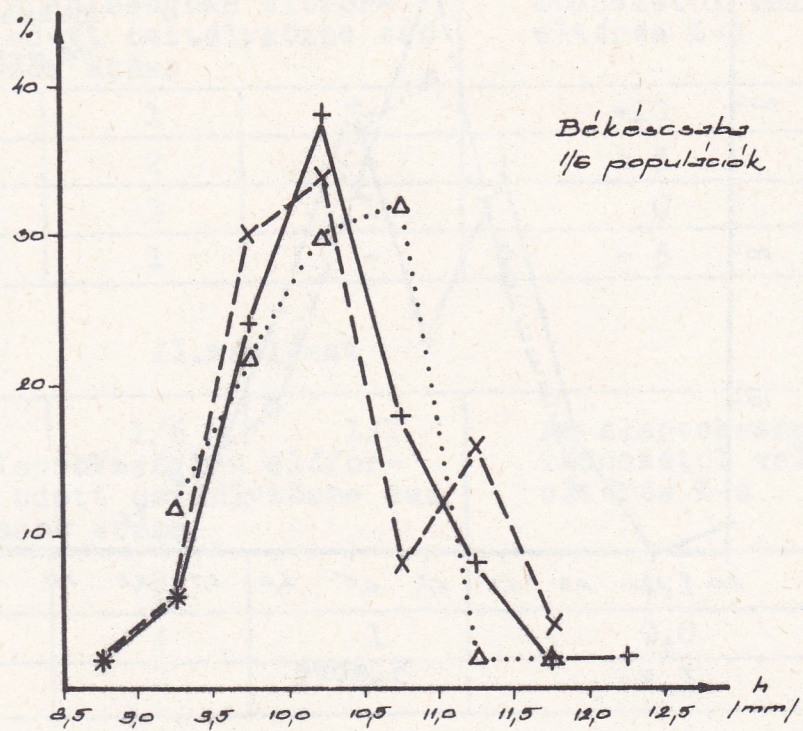
A jelen dolgozatban 363 db kifejlett fogu példány legfontosabb paramétereit $\frac{h}{sz}$, $\frac{N}{h/sz}$ dolgoztam

fel reprezentatív, móduszra kiterjedő vizsgálat keretében /2. ábra/. A vizsgálat két, közel hasonló biotóp anyagát öleli fel. A békéscsabai körgátról 300 db, a Szabadkigyósi-pusztából 63 db egyed vizsgáltam meg az 1977. évi gyűjtéseimből. A mérési hiba nem haladta meg az 5 %-ot. Célom volt megállapítani a még optimálisnak nevezhető mintavételhez szükséges egyedek számát /III.A/. Ezen kívül a kapott eredményeket / a magasság osztályközös mennyiségi sora, nyultság esetén fix értékek előfordulási %-a/ összevetem ROTARIDES dolgozatának adataival /III.B/. Optimálisnak fogadható el akkor a mintavétel, ha az alapsokaság/300 ill. 63 db/ bizonyos hányadából nyert paraméterek megegyeznek az alapsokaság paramétereivel. Az optimális mintavételi arány vizsgálatát a békéscsabai anyagon végeztem el.

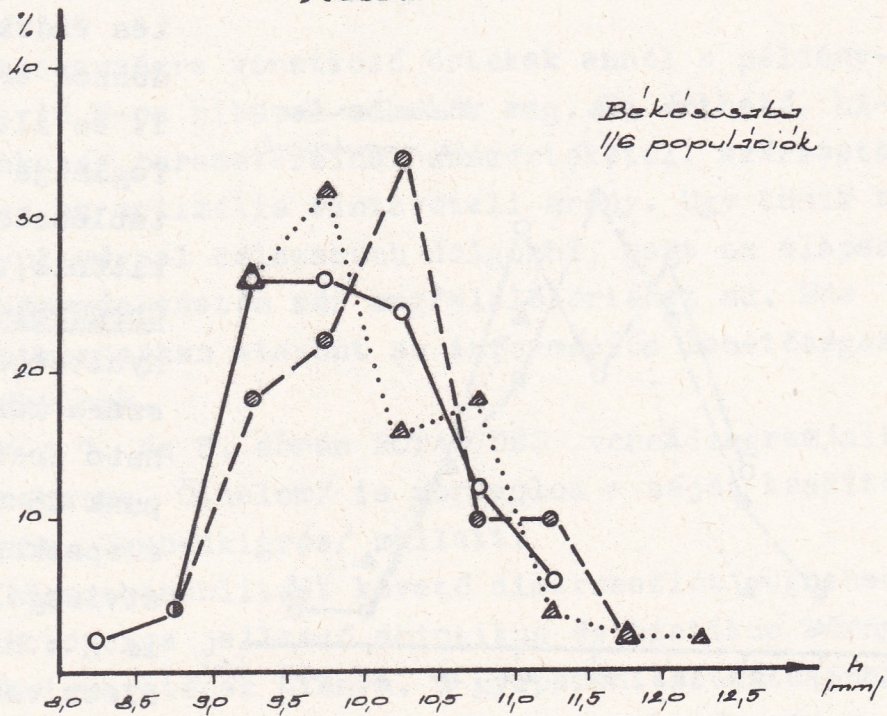
3. Eredmények

A./ Az alapsokaságot 6 részre osztottam. Az egyes csoportok $\frac{h}{sz}$ paramétereinek osztályközös mennyiségi sorait ill. $\frac{N}{h/sz}$

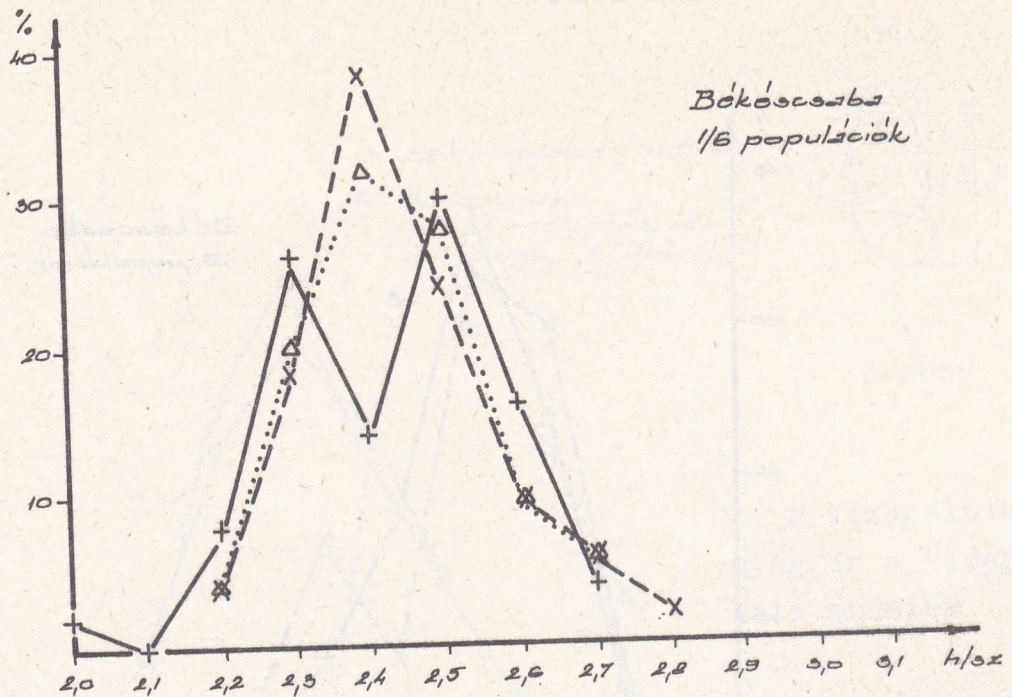
esetén adott értékek előfordulási %-át a 3. és 4. ill. az 5. és 6. ábrán tüntettem fel.

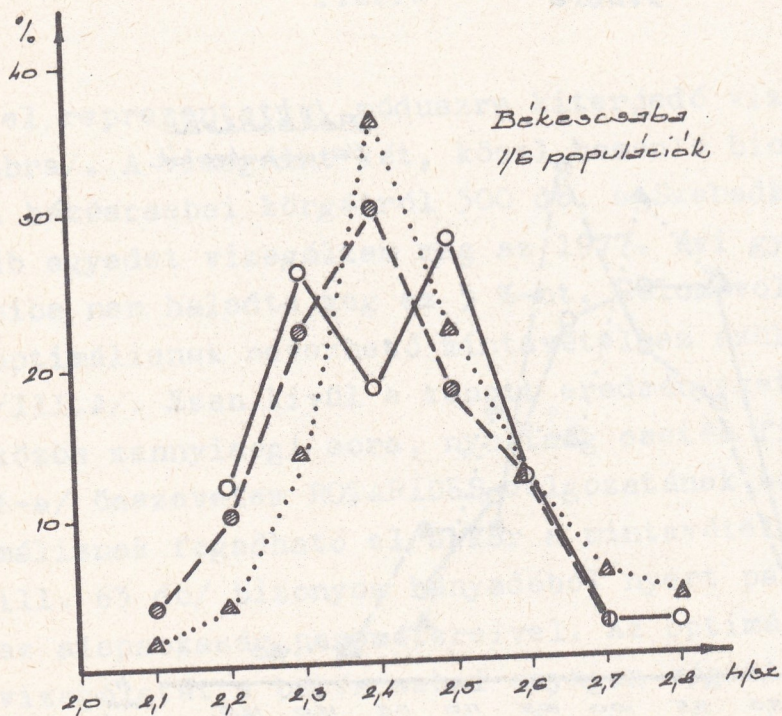
3. ábra

4. ábra

5. ábra

6. ábra

A gyorsabb áttekin-
tés érdekében a mó-
duszok értékeit az
I. és II. táblázat
foglalja össze. A
táblázatok alapján
kitűnik, hogy a
Chondrula tridens
nyultságának módu-
szára már megbiz-
ható eredményt ka-
punk 25 db / 1/12
alapsokaság/egyed
átvizsgálása után
is / a hiba 5 %
alatt ven/.

I.táblázat

h /mm/	1/12 Az alapsokaságban előforduló adott osztályközbe eső móduszok száma	1/6	1/1	Az alapsokaság móduszától való eltérés %-a
9,0- 9,5	1	1	-	+10
9,5-10,0	4	2	-	+ 5
10,0-10,5	7	3	1	0
10,5-11,0	-	1	-	- 5

II.táblázat

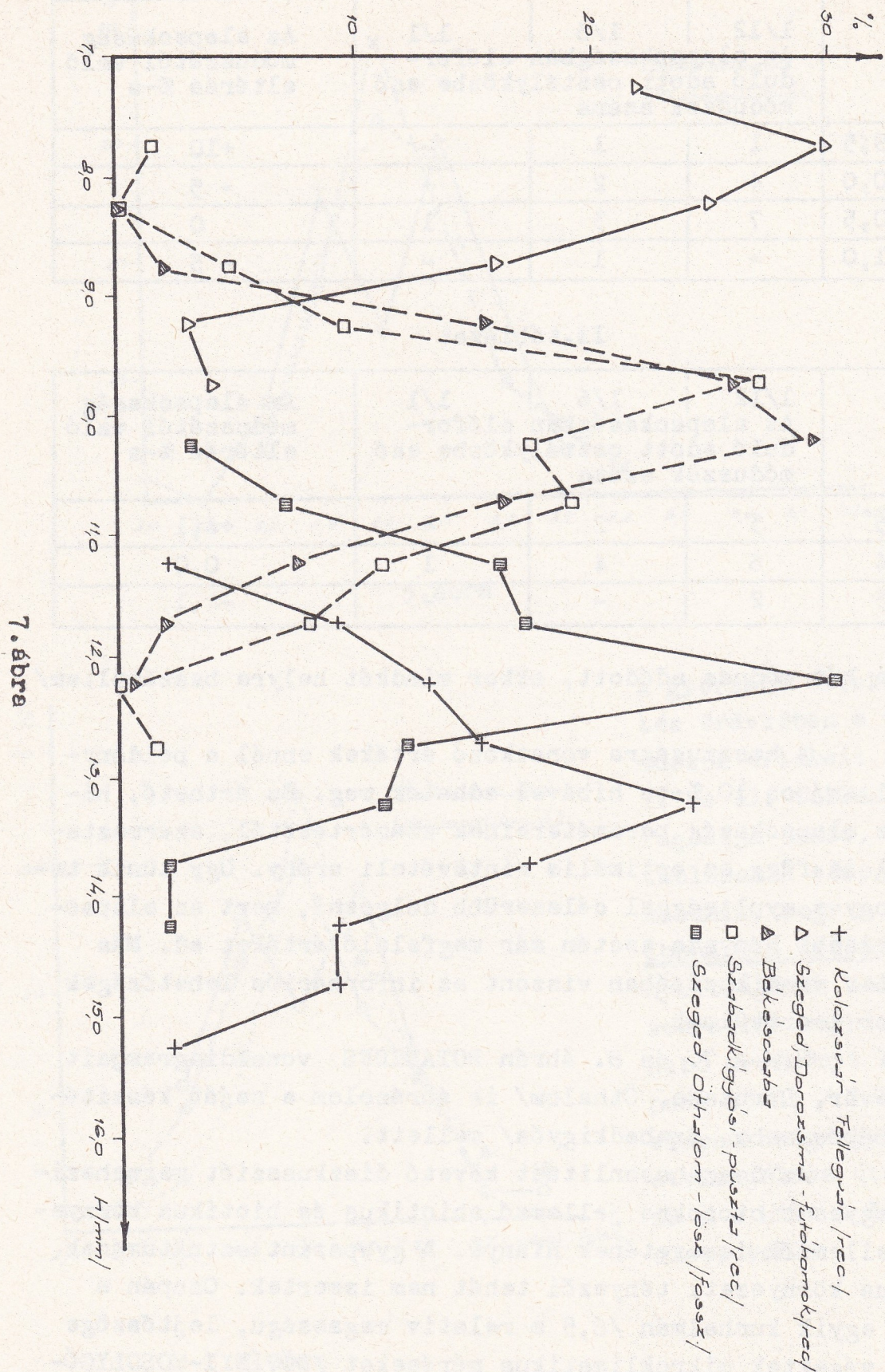
N	1/12 Az alapsokaságban előforduló adott osztályközbe eső móduszok száma	1/6	1/1	Az alapsokaság móduszától való eltérés %-a
2,5	3	2	-	+4,1
2,4	6	4	1	0,0
2,3	2	-	-	-4,1

/Ha két módusz adódott, akkor mindkét helyre beszámoltam/

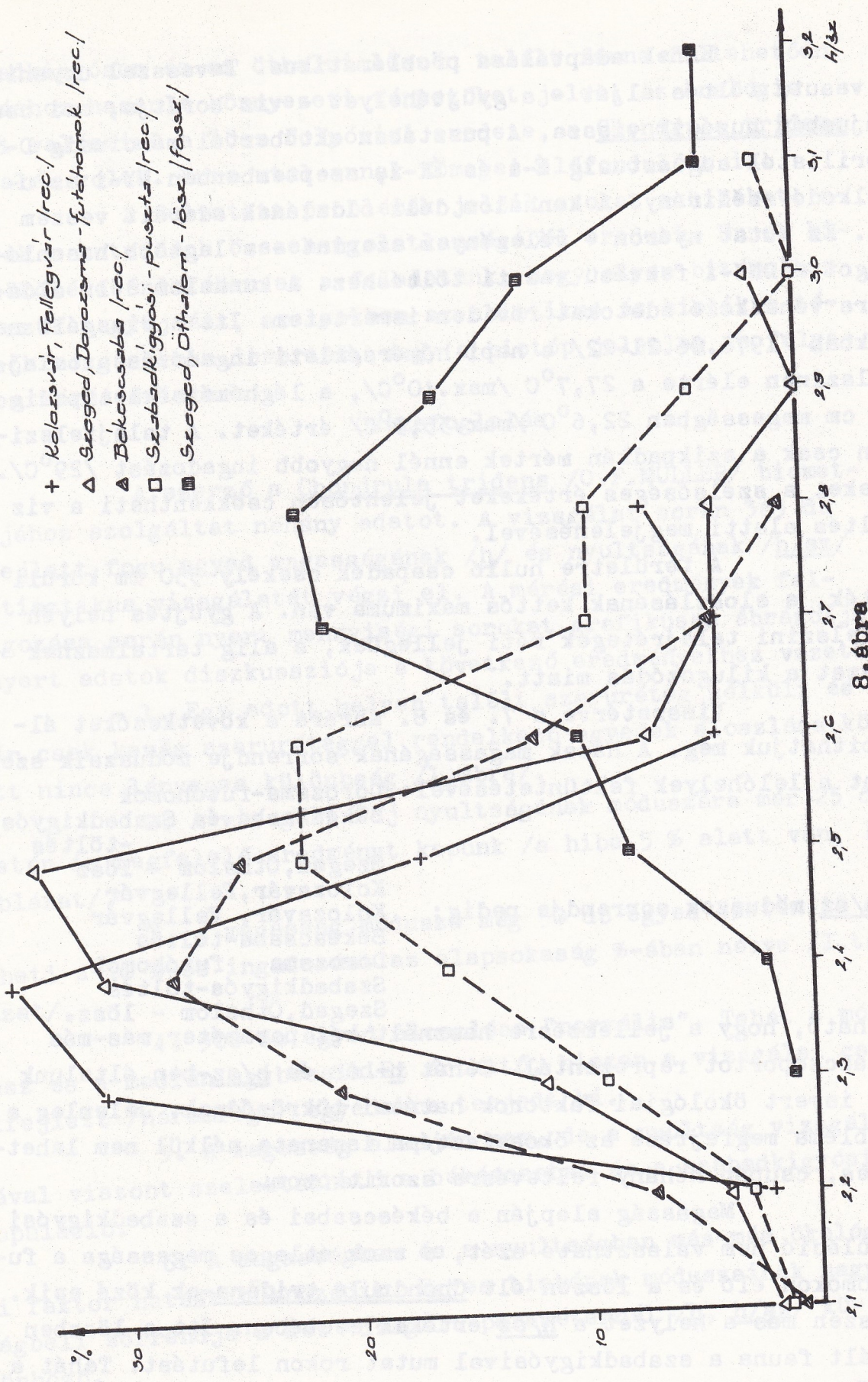
A hosszúságra vonatkozó értékek ennél a példányszámnál sajnos 10 %-os hibával adhatók meg. Ez érthető, hiszen az alapsokaság paramétereinek számértékétől, származtatásától is függ az optimális mintavételi arány. Ugy tűnik tehát, hogy a nyultsággal célszerűbb dolgozni, mert az alapsokaság kisebb hányada esetén már megfelelő értéket ad. Más paraméter vonatkozásában viszont az információk lehetőségei ilyenkor leszűkülnek.

B./ A 7. és 8. ábrán ROTARIDES vonaldiagramjait /Kolozsvár, Dorozsma, Öthalom/ is ábrázolom a saját készítésük /Békéscsaba, Szabadkigyós/ mellett.

Az összehasonlítást követő diszkussziót megnehezíti az egyes biotópokra jellemző abiotikus és biotikus környezeti jellemzők ismeretének hiánya. A gyepszint sztrátumának biotikus környezeti tényezői tehát nem ismertek. Csupán a puszta egyik kunhalmán /6,5 m relatív magasságu, lejtőszöge - 16°/ végeztek mikroklimatikus méréseket /DÖVÉNYI-MOSOLYGÓ-

- + Kolozsvár, Fallegvár /rec./
- △ Szeged, Dorozsma - futóharmok /rec./
- ▲ Békéscsaba /rec./
- Szabadkigyósi - puosztá /rec./
- Szeged, Óthalom - lösz /fossz./

8. ábra

Ennek adaptálása problémátikus. Tavasszal ugyanis a vasuti töltés alját - a gyűjtőhelyet - víz borítja, ami csak májusban huzódik vissza. A pusztában októbertől márciusig D-i, áprilistól augusztusig É-i és ÉK-i, szeptemberben NY-i az uralkodó szélirány. A kunhalom déli oldalának adatait veszem át. Ez mutat nyáron - véleményem szerint - a legtöbb hasonlóságot a DNY-i fekvésű vasuti töltéshez. A kunhalom déli oldalára vonatkozó adatokat röviden ismertetem. Itt a vizsgált napokban /1976.06.21-22/ a napi hőmérsékleti ingadozás a talajfelszínen elérte a 27,7°C /max.40°C/, a léghőmérséklet pedig 20 cm magasságban 22,6°C /max.35,3°C/ értéket. A talajfelszínen csak a szikpadkán mértek ennél nagyobb ingadozást /29°C/. Ezeket a szélsőséges értékeket jelentősen csökkentheti a víz töltés alatti megjelenésével.

A területre hulló csapadék csekély 550 mm körüli érték, s eloszlásának kettős maximuma van. A gyűjtés helyén a felszíni talajrétegek réti jellegűek, s alig tartalmaznak meszet a kilugozódás miatt.

Visszatérve a 7. és 8. ábrára a következőket állapíthatjuk meg. A házak magasságának sorrendje móduszaik szerint a lelőhelyek feltüntetésével:

Dorozsma-futóhomok
Békéscsaba és Szabadkigyós
-töltés

a h/sz móduszok sorrendje pedig:

Szeged, Öthalom - lösz
Kolozsvár, Fellegvár
Kolozsvár, Fellegvár
Békéscsaba-töltés
Dorozsma - futóhomok
Szabadkigyós-töltés
Szeged, Öthalom - lösz.

Látható, hogy a jellemzésre használt két paraméter más-más hatás csoportot reprezentál. Tehát h-ban és h/sz-ben általunk nem ismert ökológiai faktorok hatásai tükröződnek. Jelenleg a probléma megfejtése az ökoszisztéma ismerete nélkül nem lehetséges, csupán néhány feltevésre szorítkozom.

Magasság alapján a békéscsabai és a szabadkigyósi populáció nem választható szét, s azok átlagos magassága a futóhomokon élő és a löszön élt Chondrula tridens-ek közé esik. Egészen más a helyzet a h/sz értékek esetében. Itt a löszben talált fauna a szabadkigyóssal mutat rokon lefutást. Tehát a

Szabadkigyóson és az öthalmi löszön talált fauna feltehetően egymáshoz hasonló környezeti tényezőket jelez. Az analógia miatt valószínű a lösz folyóvízi eredete, a Chondrula tridens hordalék volta. Erre utal annak tömeges előfordulása is.

A felvetett problémák jelzik azokat a hibákat, amelyek a kutatások összehangolatlanágából erednek. Ennek kiküszöbölése érdekében az a feladatunk, hogy olyan biotópokban végezzük a gyűjtést, amelyekben az abiotikus és biotikus tényezők mozgásukban ismertek, vagy a biotóp jelenleg is folyamatos mérés színtere.

Összefoglalás

A szerző a Chondrula tridens /O.F.MÜLLER/ biometriájához szolgáltat néhány adatot. A vizsgálat során 363 db kifejlett fogu egyed magasságának /h/ és nyultságának /h/sz/ statisztikus vizsgálatát végzi el. A mérési eredmények feldolgozása során nyert mennyiségi sorokat grafikusan ábrázolja. A nyert adatok diszkussziója a következő eredményekhez vezetett:

1. Egy adott helyen talált szaruréteg nélküli és akár csak kevés szaruréteggel rendelkező egyedek eloszlása között nincs lényeges különbség /1.ábra/.
2. A vizsgált faj nyultságának móduszára már 25 db esetén is megfelelő eredményt kapunk /a hiba 5 % alatt van, II. táblázat/.
3. A magasság módusza még 50 db egyed esetén is elérheti a 10 %-os ingadozást az alapsokaság %-ában nézve /I. táblázat/.
4. 300 db egyed eloszlása "normális". Tehát a módusz és a medián egybeesik. Ez érthető, hiszen a vizsgálat csak kifejlett /háromfogu/ egyedekre terjedt ki.
5. A magasság alapján nem, de a nyultság vizsgálatával viszont szelektálható a békéscsabai és a szabadkigyósi populáció.
6. A magasságban és a nyultságban más-más ökológiai faktor hatása tükröződik. Egyes biotópok móduszainak nagyságbeli sorrendje a két vizsgált paraméternél /h, h/sz/ különböző.

A kolozsvári adatok /ROTARIDES/ mindkét esetben szélsőértéket reprezentálnak.

7. A szabadkigyósi pusztán és az öthalmi löszön gyűjtött egyedek nyultsága analóg lefutásu /8.ábra/.

Zusammenfassung

Der Verfasser untersuchte 363 erwachsene Exemplare von Chondrula tridens /mit gut ausgebildeter Mündungsarmatur/. Die Schalenhöhe /h/ und das Höhe-Breite-Verhältnis /h/sz/ wurden statistisch bearbeitet, ausgewertet und graphisch dargestellt.

Irodalom

1. BOGSCH, L./1970/: Általános őslénytan, Bp. 23-33. - 2. DOMOKOS, T./1978/: Szikes tócsák világa /Csigák, kagylók a Szabadkigyósi-pusztából/ Kézirat. - 3. DÖVÉNYI, Z.-MOSOLYÓ, L.-RAKONCZAI, J.-TÓTH, J./1977/: Természeti és antropogén folyamatok a kigyósi puszta területén. Békés megyei természetvédelmi évkönyv. 2.: 43-69. - KOVÁCS, GY./1974/: Békéscsaba és környéke puhatestű faunája. Állattani közlem. 56.1-4:35-41. - ROTARIDES, M./1931/: A lösz csigafaunája, összevetve a mai faunával, különös tekintettel a szegedvidéki löszökre. A SZ.A.B.K. Állattani közlem. 8.: 117-120. - SZÖÖR, GY./1972/: Molluskahéjak elemzése derivatográfiás fingerprint módszerrel. Földtani Közöny 102.: 54-73.-

DR. DOMOKOS TAMÁS

H-5600 BÉKÉSCSABA

Szarvasi ut 71.